

Metropolita Peter Mohyla o kresťanskej jednote (Prvá časť)

Lucia Laudoniu

27. novembra 2023 ✝ Cirkev História

Na svete nie je veľa biskupov, o ktorých sa dá povedať to latinské – *homo locum ornat, non locus hominem* (človek zdobí miesto, nie miesto človeka). Povedzme to inak: úrad existuje pre človeka, nie človek pre úrad.

Platí to aj vtedy, ak je úrad božského pôvodu? Biskupský úrad je ako mramor. Pre pravoverných biskupov bude mramorovým podstavcom pod ich nohami, vyzdvihne ich na piedestál ako sochu. Tento piedestál nie je symbolom pýchy, v prvom rade predstavuje stabilitu.

Čo sa však stane v prípade, ak biskupskú pozíciu okupuje osoba kryptoheretická, alebo – *horribile dictu!* – otvorene bludárska? Ten istý mramorový piedestál sa zmení na náhrobný kameň, ktorý takúto osobu skôr či neskôr zadraví. Heretik nepochová biskupskú hodnosť – ona usvedčí a pochová jeho.

Ataraxia

Aké vlastnosti sa spájajú s mramorom? Carrarská noblesa, tvrdosť, stálosť. Rovnaké vlastnosti by mali zdobiť našu vieru. Prirovnať biskupskú a presbyterskú *dignitas* k mramoru má zmysel len vtedy, keď pod týmto mramorom rozumieme orthodoxnú vieru.

Fides marmorea má ešte jednu vlastnosť, ktorá prírodnému materiálu chýba. Starí Gréci ju nazvali *ἀταραξία* – neotrasiteľnosť mysle, stoický pokoj, ataraxia. Michelangelo pochopil, že neotrasiteľnosť nespočíva v materiáli samom, keďže ten je premenlivý, nestály, dá sa opracovať a tvarovať. Spočíva v myšlienke, ktorá tento materiál oživuje.

Tajomstvo „mramorovosti“ našej viery vyplýva zo stability dogmy. Kým pre všetko pozemské je životom pohyb a zmena, *(trans)mutatio rerum*, viera – ako supernaturálna realita – žije stálosťou a zo stálosti.

Mramor je podľa väčšiny z nás chladným materiálom. Kolkokrát sa už stalo, že studený kameň sa rozpálil od slnka? Rozpálil sa, ale neroztopil. Tak sa aj naša viera zohrieva od kresťanskej lásky.

Tak, ako kameň pod vplyvom slnečných lúčov nikdy nemení svoj tvar a štruktúru, nemôžu sa naše dogmy roztopiť v saune pseudohumanistickej politickej korektnosti, ktorá *messes suas urit*, páli svoju úrodu, a tým vlastne ničí samu seba.

Peter Mohyla na dobovej olejomalbe.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Mramorový vladyka

Metropolita Peter (Petro) Mohyla, ktorý sedel na kyjevsko-haličskom stolci v rokoch 1633 – 1646, mal povest' mramorového stĺpu. Veľa vtákov si nad týmto stĺpom uľavilo, on zostal nehybný a stoicky rozvážny. Vedel, že Boh mu zošle dážď a bude po špine.

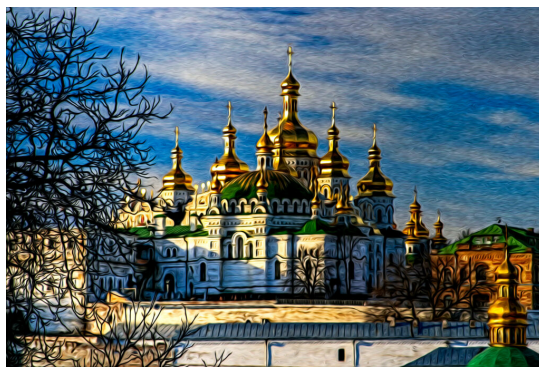
Učený hierarcha bol lojálny Konštantínopolskému patriarchátu, ale Gréci by za neho nedali ruku do ohňa. Pravoslávni Ukrajinci, Rumuni a Poliaci ho kanonizovali ako svojho lokálneho svätca, ale kresťanskí potomkovia Perikla ho vo svojom kalendári nemajú. O niečom to svedčí. Pre pravoslávnych bol Mohyla príliš „latinský“ a pre rímskych katolíkov zasa priveľmi „byzantský“.

„Mohyla môže poslúžiť zjednoteniu Cirkvi nielen v Kyjeve a Rusku, ale aj v Moldavsku a Valašsku. Pôsobí dojmom, že je priaznivo naklonený katolíckej viere. Je vzdelaný, číta po latinsky a rozumie Otcom.“ Takéto „vysvedčenie“ vystavil jednému z najvýznamnejších pravoslávnych hodnostárov svojej doby gréckokatolícky biskup Joseph Velamin-Rutski. Zdá sa, že nebol ďaleko od pravdy.

Kto bol „mramorový vladyka“ Peter Mohyla a prečo zriadil na pôde pravoslávnej Kyjevsko-pečerskej lavry teologickú akadémiu podľa jezuitského vzoru s latinským vyučovacím jazykom? Aký bol jeho postoj k pápežskému stolcu? Mohylov unionistický projekt objavený vo vatikánskych archívoch v dvadsiatych rokoch minulého storočia prináša zaujímavé teologické impulzy pre katolíkov aj pre pravoslávnych.

Pod ochranou pápežovej lebky

Ruský pravoslávny teológ v exile Georgij Vasiljevič Florovskij „škvaril“ Mohylu na panvici svojho antilatinizmu. „Jeho škola bola latinská nielen jazykom, akademickým programom či teológiou, bola latinská v celej šírke náboženskej psychológie,“ myslí si Florovskij a dodáva, že „Mohyla prispel k upevneniu kryptoromanizmu v živote západoruskej cirkvi viac, ako ktokoľvek pred ním. Duše študentov boli latinizované. Scholastika zatienila a nahradila patristiku.“

Kyjevsko-pečerská lavra - matka ukrajinských monastierov.

Zdroj: Matt Shalvatis / flickr.com

Pravoslávny arcibiskup Silvester (Stojčev) vo svojom článku K problematike západného vplyvu v teologickom odkaze svätého hierarchu Petra Mohyly (*On the Question of Western Influence in the Theological Heritage of the Holy Hierarch Peter Mohyla*) okresáva Florovského ostré stanovisko argumentačným šmirglom a zbavuje Mohyly obvinení zo „západniarstva“.

Nie všetko latinské je aj západné (zvážme, že taliansky misionár Ján z Montecorvina priniesol latinčinu až do Číny a položil tak základy úžasného fenoménu *Latinitas Sinica*) a nie všetko západné musí byť latinské.

Zriadením latinskej školy v byzantsko-slovanskom obradovom prostredí Mohyla pozdvihol (nie práve chvályhodnú) úroveň dobového ruténskeho školstva na maximálnu možnú úroveň, myslí si Stojčev.

Kyjevský prímás teda nemal v úmysle „znečistiť“ východný *ordo* latinskými sadzami. Chcel zušľachtiť mysle maloruských študentov, aby boli schopní viesť kultivovaný dialóg so západnými kresťanmi, stretnúť sa s nimi v súboji verbálnych mečov.

O aký dialóg vlastne išlo? Žiadna ekumenická seansa! Na programe dňa bolo kosenie heretickej buriny. Tou kosou v rukách východných aj západných polemikov bol latinský pojmoslovný aparát so všetkými jeho plusmi a mínusmi, keďže latinčina sa stále tešila pozícii nadnárodnej *linguae francae*.

Je tu ešte jeden dôvod, prečo sa bývalý archimandrita starobylého kyjevského monastického komplexu rozhodol založiť vo svojom materskom monastieri latinskú školu. Nad jeho projektom zrejme držal ochrannú ruku sám rímsky pápež svätý Klement I., ktorého hlava sa uchováva v Lavre a podľa pravoslávnej tradície z nej vyteká posvätný olej (*μύρον*). V tej lebke kedysi sídlila latinská myseľ. Čo ak bola nová jar latinského jazyka na kyjevskej barokovej pôde výsledkom orodovania svätého Klementa, a nie Mohylovej kultúrnej politiky?

Myslieť srdcom

Grécko-slovanský Východ v osobe Petra Mohyly povedal scholastike povestné *cedo maiori* (ustupujem väčšiemu), hoci hlasy oponentov s ich *cedo nulli* (neustupujem nikomu) neboli vôbec tiché.

Otec Florovskij strieľa na Mohyly a scholastikov otrávené šípy. Avšak na otázku, čo je na scholastike tou najväčšou škvrnou, neodpovedá. Postavila snáď scholastika nejaký elektrický plot, ktorým by sa pod hrozbou smrti, *sub comminatione mortis*, ohradila voči patristickému mysleniu?

Srdce bolo *apex mentis* aj pre scholastikov. On len zdôraznili – ako sme už raz napísali –, že srdcom sa dá rovnako dobre myslieť, ako milovať.

Vari najväčšia hviezda scholastiky, svätý Tomáš Akvinský si vraj povzdychol, že dá celý Paríž za jediný exemplár komentára svätého Jána Zlatoústeho k evanjeliu podľa Matúša... Potrebujeme snáď rukolapnejší dôkaz jeho úcty k východným Otcom?

Svätý Tomáš Akvinský mal k východným Otcom veľkú úctu.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Kto sa už niekedy očami zavrtal do Tomášovej teologickej *Summy*, vie, kolkokrát si svätý filozof urobil z východných autorít argumentačnú barličku. Aquinas je v mnohých ohľadoch „byzantskejší“, než jeho súčasníci, ktorí sa na východných mysliteľov neodvolávali tak často.

Dokonca aj taký pletač verbálnych bičov na scholastiku, akým bol jeromonach Tarasij (Kurganovskij), musel uznať akademické benefity scholastickej metódy: „Treba priznať, že systém vypožičaný od latinských scholastikov prevyšuje svojou celistvosťou staroveké patristické systémy, ktoré boli úplne alebo čiastočne závislé od kontextuálnych okolností svojej doby, zatiaľ čo scholastický systém predstavuje niečo nemenné a stále.“ Hlavnou prednosťou scholastiky je podľa pravoslávneho jeromonacha nezávislosť na čase a priestore, vďaka čomu sa scholastické filozofické semienka mohli zakoreniť až v ďalekej Indii. Opäť sa dotýkame mramorovej stability, ktorá je pre teológiu nevyhnutnosťou, nie ideálom.

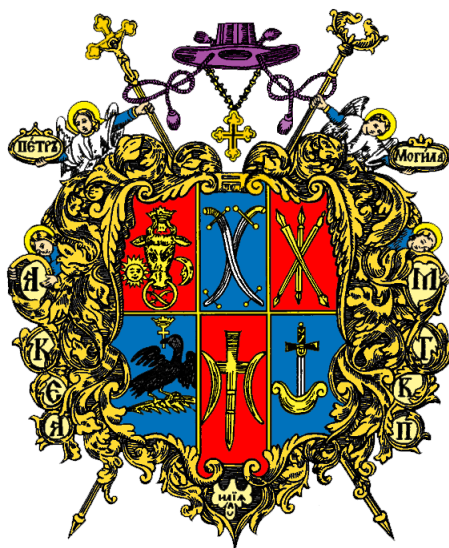
Na tomto mieste je však potrebné prísne rozlišovať medzi scholastickou náukou a metódou. Mohyla nezaviedol do kyjevskej teológie tomizmus, ale vedeckú metodológiu založenú na scholastických štandardoch.

Aj ten najprísnejší pravoslávny kritik musí uznať, že metóda nie je heréza. Metóda je neutrálny nástroj, pomocou ktorého môžeme kreovať ako heretický, tak aj pravoverný obsah.

Hlas krvi a kladivo na kozákov

Latinský jazyk má slúžiť celej všeobecnej Cirkvi, nielen jej západnej časti. Peter Mohyla to vedel veľmi dobre, veď latinčinou sa – povedané *cum grano salis* – prikrýval už v kolíske.

Z otcovej strany bol potomkom slávneho moldavského bojarského rodu Movilești. Narodil sa v roku 1596 v Suceave na území dnešného Rumunska, takže mu v žilách kolovala románska krv. Rumuni prepisujú jeho meno v podobe Petru Movilă.

Erb Petra Mohylu.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Mohylova sestra s krásnym latinským menom Regina sa rozhodla vstúpiť do západnej kultúry ešte viac. Vydala sa za poľsko-litovského magnáta Michala Wiśniowieckého a porodila mu syna Jeremiáša, ktorý neskôr prijal rímskokatolícku vieru a dostal prezývku „Kladivo na kozákov“.

Už sme spomenuli, že Mohylovo *opus operatum* narazilo na odpor niektorých jeho súčasníkov. Ruténska komunita považovala jeho „latinofilstvo“ za zradu dôvery vlozenej do jeho osoby pri jeho intronizácii.

Mohyla bol zvolený za metropolitu, pretože jeho šľachtický rodokmeň mu otváral dvere do vysokej spoločnosti. Pravoslávna komunita dúfala, že Mohyla bude pred západnou šľachtou propagovať slovanskú duchovnosť a upevní postavenie cirkevnoslovanského jazyka, ktorý sa v rímskokatolíckych kruhoch netešil vždy dobrej povesti. Namiesto toho sa z neho vykľul *defensor Latinitatis* a zo svojich pozícií nepoľavil ani po presídlení pod zlaté kupoly kyjevskej Svätej Sofie.

Ochranca liturgie

Nový kyjevsko-haličský prímás presadzoval výučbu jazyka starého Ríma vo všetkých vyšších miestnych školách, no treba vedieť, že nikdy nespochybnil legitimitu cirkevnej slovančiny ako liturgického jazyka Slovanov.

Nevyvíjal žiadnu iniciatívu na potlačenie alebo dokonca substitúciu slovanského bohoslužobného jazyka latinským. Jeho model bol postavený na paralelnom fungovaní oboch jazykov, ktoré zároveň plnili úlohu dokonalých teologických „transmitterov“.

Ovplyvnila latinská jazyková orientácia Petra Mohylu jeho liturgickú kultúru? Ako pravoslávny arcibiskup bol povinný slúžiť cirkevnoslovansky a istotne ovládal aj liturgickú gréčtinu. Nemáme žiadne dôkazy o tom, žeby liturgizoval aj po latinsky, hoci jeho *dispositio mentis* by tomu nasvedčovala.

Mohylova koncepcia latinizácie vzdelania nebola pre každého *ad bene placitum*, nemohol si preto dovoliť rozčeriť vody ešte viac. Na slovanskej pôde by pre myšlienku celebrácie byzantskej liturgie (alebo jej častí) v latinskom jazyku zrejme nenašiel dostatok pochopenia, podarilo sa mu však presadiť tlač latinských kníh v tlačiarňi Kyjevsko-pečerskej lavry. Väčšina tejto literatúry sa týkala byzantsko-ruskej spirituality. Mohyla

křmil svojich zverencov východnou duchovnou potravou, no servíroval ju na latinskom jazykovom stole. A tým bol jedinečný.

Jedna z početných latinských tlačí pod patronátom Mohylovej teologickej akadémie.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Confessio orthodoxa

Najvýznamnejším literárnym počinom Petra Mohyly je latinsky písané kompendium pravoslávnej viery *Confessio orthodoxa*. Arcibiskup Vasilij (Krivošein) neváha nazvať tento text „najlatinskejším medzi pravoslávnymi pamiatkami 17. storočia“.

Florovskij vyvodzuje ešte ostrejší záver: „Mohyla nikdy nevyslovil doktrínálne námietky proti Rímu. Súkromne, v skrytosti, bol už zajedno so Svätou stolicou.“

Ako je potom možné, že v niektorých národných pravoslávnych cirkvách je Mohyla uctievaný ako svätý vladyka a stĺp pravoslávia? Jednoducho. Bol to biskup svätého života, pre ktorého jednota Kristovej Cirkvi nebola utópia.

Položme si otázku: Prečo sa taký „fanúšik“ latinského jazyka postavil proti Brestskej únii z roku 1596? Netasil berlu proti pápežovi, a už vôbec nie proti svojmu menovcovi apoštolovi Petrovi – to, čo mu prekážalo, bol *abusus potestatis* a s ním spojená aplikácia západného princípu *praestantia ritus Latini* na situáciu východných kresťanov.

Mramorový „mitronosec“ sa obával postoja niektorých západných klerikov (málo zorientovaných vo východnej otázke), ktorí v únii videli dočasné „nutné zlo“ a mali v úmysle postupne nahradiť grécky rítus rímskym, vymazať ho z pamäti Cirkvi. Títo však konali *dolosissime* a v rozpore s nariadeniami rímskych pápežov, ktorí si priali zachovanie gréckeho obradu a prejavovali mu úctu.

Prvý muž kyjevskej katedry sa preto chopil brka a napísal vlastný traktát o cirkevnej jednote. A urobil to spôsobom, ktorý katolíkov – v dobrom slova zmysle – šokoval (a ani pravoslávni nezostali mimo hry).

V pokračovaní nášho článku si predstavíme hlavné myšlienkové východiská Mohylovho unionistického diela. Z akých dôvodov pripúšťal platnosť krstu afúziou (*affusio*), ako sa to deje v rímskej Cirkvi, či existenciu purgatória? V druhej časti článku si ďalej prečítate, do akej miery harmonizuje Mohylova *confessio* s Tridentským katechizmom.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/metropolita-peter-mohyla-o-krestanskej-jednote-prva-cast/>